

A young girl with dark hair, wearing a white sleeveless top with pink floral patterns and an orange skirt, stands on a grassy area. She is holding a doll with blonde hair and a pink top. In the background, other children are playing on a swing set. The image is overlaid with large, colorful geometric shapes: a green triangle in the top left, an orange triangle in the top right, and a large red triangle in the bottom left. The text 'ПРАВА ЗА СВАКО ДЕТЕ' is written in white, bold, uppercase letters across the bottom right, partially overlapping the red triangle.

**ПРАВА
ЗА
СВАКО ДЕТЕ**

ГРУПА АУТОРА

ПРАВА ЗА СВАКО ДЕТЕ
ВОДИЧ КРОЗ УСЛУГЕ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ
ЛИШЕНЕ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА

ЧОВЕКОЉУБЉЕ, ДОБРОТВОРНА ФОНДАЦИЈА
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Београд, 2018.

Аутори:
Зорица Видић, Марко Глишић, Јованка Димитријевић,
Раденко Кондић, Борка Лукић, Миленко Никић

ПРАВА ЗА СВАКО ДЕТЕ
Водич кроз услуге за децу и младе
лишене родитељског старања

Издавач:
ЧОВЕКОЉУБЉЕ, ДОБРОТВОРНА ФОНДАЦИЈА
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
www.covekoljublje.org

Рецензент:
Драгана Левићанин

За издавача:
Мр Драган М. Макојевић

Лектура:
Гордана Смуђа

Дизајн корица:
Владимир Топаловић

Фотографија на насловној страни:
Петар Вујанић

Штампа:
Финеграф, Београд

Ова публикација објављена је у сарадњи са Caritas Austria.

Није допуштено ниједан део репродуковати или дистрибуирати
у било ком облику без одобрења издавача и аутора.

САДРЖАЈ

УВОД	5
ПРАВА И УСЛУГЕ ИЗ ОБЛАСТИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ.....	7
1. ПРАВА И УСЛУГЕ ИЗ ОБЛАСТИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ КОЈЕ СЕ ФИНАНСИРАЈУ ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ	7
2. ПРАВА И УСЛУГЕ У СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ КОЈЕ СЕ ФИНАНСИРАЈУ ИЗ БУЏЕТА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ.....	9
А. Материјална новчана подршка	9
Б. Материјална подршка у природи.....	10
В. Услуге смештаја.....	10
Г. Услуге подршке за самосталан живот.....	11
ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ СТАНОВАЊА УЗ ПОДРШКУ И ПОДРШКЕ У ОСАМОСТАЉИВАЊУ.....	13
ЦЕНТАР ЗА ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ (ЦПСУ).....	17
УСЛУГЕ КОЈУ ПРУЖАЈУ ОРГАНИЗАЦИЈЕ, УДРУЖЕЊА, САВЕЗИ И ДРУГЕ СЛУЖБЕ.....	19
1. КРАЉЕВО.....	19
2. СРЕМСКА КАМЕНИЦА.....	20
3. БЕОГРАД.....	20
I ПСИХОСОЦИЈАЛНА ПОДРШКА	20
А. ИНДИВИДУАЛНА ПОДРШКА.....	20
Б. ГРУПНА ПОДРШКА	24
II ЕКОНОМСКА ПОДРШКА	28
III ЕДУКАТИВНА ПОДРШКА.....	28
IV ЗАСТУПАЊЕ, САМОЗАСТУПАЊЕ И ПОВЕЗИВАЊЕ У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ.....	30
ПРЕПОРУКЕ ЗА РАЗВИЈАЊЕ НОВИХ УСЛУГА	32
1. КРАЉЕВО	32
I ПРЕДАХ И ПОВРЕМЕНИ ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ	32
А. ПРЕДАХ.....	32
Б. ПОВРЕМЕНИ ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ.....	33

II УСЛУГЕ ПОДРШКЕ	35
А. УСЛУГА ЈАЧАЊА ПОРОДИЦЕ	35
Б. УСЛУГА МЕДИЦИНСКА СОБА	36
В. ПРОГРАМ ПРИПРЕМЕ МЛАДИХ ЗА САМОСТАЛНИ ЖИВОТ	37
Г. ПРЕВОЗ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ	40
III ДНЕВНЕ УСЛУГЕ У ЗАЈЕДНИЦИ	40
А. ДНЕВНИ БОРАВАК ЗА ДЕЦУ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ	40
2. СРЕМСКА КАМЕНИЦА	41
Немотивисаност за похађање наставе и слаби школски резултати	42
Вршњачко насиље	42
Неистрајност у спортским и рекреативним садржајима	43
Одсуства из Установе, чести одласци у играонице	44
Проблем осамостаљивања младих који напуштају систем социјалне заштите	44
3. БЕОГРАД	45
Изазови са којима се млади често сусрећу	45
ЗАКЉУЧНЕ ПРЕПОРУКЕ	50
О ЧОВЕКОЉУБЉУ	51

УВОД

Човекољубље, Добротворна фондација Српске Православне Цркве већ скоро двадесет година реализује Светосавску учионицу - Програм подршке деци и младима у систему институционалне социјалне заштите. Обучени волонтери Човекољубља пружају помоћ у учењу деци лишеној родитељског старања која живе у институцијама у Београду, Краљеву, Сремској Каменици и Бања Луци. У оквиру овог програма, Човекољубље такође организује групе самоподршке за младе који живе у институцијама, као и различите едукативне и креативне радионице.

Реализација овог програма спроводи се у сарадњи са следећим партнерима:

1. Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, Звечанска 7, Београд;
2. Дечије село „Др Милорад Павловић“, Сремска Каменица;
3. СОС Дечије село, Краљево;
4. Дом „Рада Врањешевић“, Бања Лука.

Програми су реализовани са циљем константне подршке младима у изазовима са којима се суочавају. У жељи да се унапреди будуће планирање постојећих и нових програма, али и предочи и размотри досадашњи рад и резултати, Човекољубље је организовало низ округлих столова који су отворили тему недостатака програма, изазова у самом планирању истих, а који су повезали све релевантне организације које раде са децом и младима лишеним родитељског старања.

Ови округли столови реализовани су у Краљеву, Сремској Каменици и Београду. Учесници округлих столова су били представници локалних власти, центара за социјални рад, институција за смештај деце лишене родитељског старања, центара за породични смештај и усвојење, сами хранитељи,

ПРАВА ЗА СВАКО ДЕТЕ

представници организација цивилног друштва који се баве овом популацијом, али и млади људи који су одрастали у хранитељству или институцијама социјалне заштите. Округли столови организовани су са циљем да мапирају постојеће услуге за децу и младе у систему социјалне заштите, као и да детектују које су то услуге и програми који недостају као подршка, било деци и младима, било институцијама које се баве њиховим збрињавањем.

ПРАВА И УСЛУГЕ ИЗ ОБЛАСТИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Услуга социјалне заштите подразумева поступке пружања подршке корисницима за активирање властитих потенцијала у заједници, предупређење зависности од социјалне заштите и смањење ризика од социјалне искључености. Центар за социјални рад (ЦСР) има мандат да пружа услуге везане за заштиту лица од насиља у породици, смештај у установу и другу породицу, психосоцијално саветовање и персоналну асистенцију. Из низа услуга ЦСР издвојене су оне намењене или доступне особама које борове или су боравиле у институцијама социјалне заштите.

ПРАВА И УСЛУГЕ ИЗ ОБЛАСТИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ КОЈЕ СЕ ФИНАНСИРАЈУ ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ

- **Новчана социјална помоћ** припада појединцу, односно породици која својим радом, приходом од имовине, или из других извора остварује приходе мање од износа новчане социјалне помоћи утврђене Законом о социјалној заштити.

- **Додатак за помоћ и негу другог лица и увећани додатак за помоћ и негу другог лица** припада појединцу (дете, млада особа, старија особа које није у статусу пензионера) који због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању не може самостално да оствари своје основне потребе.

- **Право на помоћ за оспособљавање за рад** обухвата подршку у образовању и оспособљавању за рад и признаје се деци и младима са сметњама у развоју и одраслим особама са инвалидитетом које се, према психофизичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређени рад, а

то право не могу да остваре по другом правном основу. Професионално оспособљавање се може реализовати и ван места становања, уз могућност плаћања интернатског смештаја, а решење и уговор о смештају доноси и закључује Центар за социјални рад.

• **Услуге породичног смештаја** обезбеђују се у следећим видовима:

– Стандардно хранитељство (задовољава потребе деце уредног развоја),

– Специјализовано хранитељство (задовољава потребе деце са сметњама у психофизичком развоју, израженим здравственим тешкоћама или поремећајем понашања),

– Ургентно хранитељство (примењује се у хитним ситуацијама када је дошло до напуштања детета од стране родитеља, грубог занемаривања, злостављања детета или када су родитељи спречени да брину о детету из одређених разлога, а траје до разрешења кризне ситуације),

– Повремено хранитељство (као подршка биолошкој породици која брине о детету са сметњама у развоју).

– Услуге породичног смештаја пружају се привремено деци и младима најдуже до завршетка редовног школовања, односно до навршене двадесет шесте године живота. Кроз ову услугу деци и младима се обезбеђује нега, заштита, услови за оптималан развој у породичном окружењу, пружа им се подршка у припреми за повратак у биолошку породицу, други стални животни аранжман, као и подршка у осамостаљивању. Уslugом породичног смештаја могу бити обухваћена и одрасла и старија лица.

У обезбеђивању смештаја предност се даје сродницима лица у стању потребе за породичним смештајем, а онда и другим породицама које по процени стручних радника Центра за социјални рад и Центра за породични смештај и усвојење поседују општу подобност за бављење хранитељством, који су прошли акредитован програм обуке и који поседују лиценцу за бављење хранитељством. Лиценца за бављење хранитељством се обнавља на сваке две године.

Одлуку о смештају доноси Центар за социјални рад, захтев за смештај подноси сам корисник или неко од његових сродника, а поступак за смештај може покренути и Центар за социјални рад.

- **Услуге домског смештаја** обезбеђују се деци и младима, одраслим и старијим особама. Одраслима и старијима се обезбеђује становање и задовољење основних животних потреба, као и здравствена заштита, а деци и младима се уз то обезбеђује и приступ образовању и васпитању. Домски смештај се обезбеђује кориснику коме се не могу обезбедити, или нису у његовом најбољем интересу, останак у породици, услуге у заједници или породични смештај. Одлуку о домском смештају доноси Центар за социјални рад, а захтев подноси сам корисник или неко од чланова његове породице. Поступак може покренути и Центар за социјални рад као Орган старатељства. Уколико лице има блиских сродника, утврђује се њихова могућност учешћа у трошковима смештаја. Уколико корисник нема довољно средстава, нити има оних који могу учествовати у трошковима смештаја, трошкове смештаја ће у целости сносити буџет РС.

ПРАВА И УСЛУГЕ У СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ КОЈЕ СЕ ФИНАНСИРАЈУ ИЗ БУЏЕТА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

А. МАТЕРИЈАЛНА НОВЧАНА ПОДРШКА

- **Једнократна новчана помоћ** се признаје појединцу или породици која се нађе у стању тренутне, а изузетно тешке ситуације коју не могу самостално да превазиђу. Помоћ се пружа највише три пута у току године, а висина помоћи се утврђује у зависности од потреба корисника и расположивих буџетских средстава и може се одобрити највише до износа новчане социјалне помоћи за појединца.

- **Право на ванредну новчану помоћ** кориснику омогућава да превазиђе друге ванредне ситуације, када се не може на други начин превазићи стање социјалне потребе: породице у којима несрећним случајем наступи смрт једног или више чланова домаћинства, у ситуацијама тешке болести члана породице, другим изузетно тешким ситуацијама које се, по процени стручног тима Центра за социјални рад, не могу на други начин превазићи. Право на ванредну новчану помоћ може се остварити само једном у току године, без обзира на основ по ком се помоћ остварује.

Б. МАТЕРИЈАЛНА ПОДРШКА У НАТУРИ

- **Право на бесплатан оброк у Народној кухињи** припада лицима у ситуацији социјалне потребе, а припрему и поделу obroka организује Црвени крст Србије.

- **Опремање корисника смештаја у установу или другу породицу** је право које може остварити корисник који стекне услове за смештај у установу социјалне заштите или у другу породицу. Уколико корисник није у могућности да обезбеди потребну одећу, обућу и остале личне потрошштине, Центар за социјални рад је у обавези да опреми корисника у складу са стандардима које је прописало надлежно Министарство, тј. установа у коју се врши смештај.

- **Друге мере у сладу са потребама локалне заједнице** може обезбедити Центар за социјални рад уколико постоје неопходна средства за њих. Помоћ може бити у виду натуралних давања: пакета хране, хигијенског материјала и сл.

В. УСЛУГЕ СМЕШТАЈА

1. **Смештај у Прихватилиште за одрасла и старија лица** обезбеђује кориснику краткотрајни смештај ради осигурања безбедности и изналажења одрживих решења за кризну ситуацију у којој се особа наша. Услугу могу користити сва

лица која су се наша у таквој ситуацији да су изненада остала без смештаја и да им је потребно хитно збрињавање.

2. Смештај у прихватилиште за жртве насиља у породици се обезбеђује у ситуацијама акутног стања насиља у породици. Подразумева обезбеђивање смештаја и исхране, здравствене заштите, правне помоћи, саветовања, психосоцијалне подршке, упућивања и повезивања са другим службама у заједници.

3. Интервентни смештај у кризним ситуацијама је услуга смештаја која се пружа жртвама насиља, злостављања и занемаривања у породици (деци, одраслима и старијима), као и деци, младима и старијим лицима која немају адекватну породичну бригу и услове за становање, а одређени су за смештај у установу социјалне заштите и чекају на реализацију истог. Ова лица се могу сместити у установу социјалне заштите. Град финансира место за ургентно збрињавање или хранитељску породицу припремљену за ургентни смештај. Овај смештај може трајати до седам дана, уз могућност продужења на још седам дана у изразито сложеним ситуацијама, а по одлуци Центра за социјални рад.

4. Предах смештај је услуга подршке биолошкој породици која брине о детету са сметњама у развоју. Оваква врста смештаја предвиђа краткорочно и повремено пружање подршке и помоћи деци са сметњама у развоју и њиховим породицама.

Г. УСЛУГЕ ПОДРШКЕ ЗА САМОСТАЛАН ЖИВОТ

1. Персонална асистенција

Услуга персоналне асистенције пружа се пунолетним лицима са инвалидитетом, са циљем да се створе услови за омогућивање самосталности, избора и контроле над сопственим животом у приватној сфери, сфери друштвеног, радног, образовног и других видова ангажмана.

2. Становање уз подршку за младе који се осамостаљују

Ова услуга обухвата младе без родитељског старања, који-ма престаје право на смештај у хранитељској породици или установи за смештај, а немају могућност повратка у сопствену или сродничку породицу. Ова услуга се пружа када ЦСР процени да је то најцелисходнији облик заштите.

3. Услуга подршке за самосталан живот младима који напуштају систем социјалне заштите, односно хранитељске породице

Примена ових услуга се у пракси разликује од града до града и са свим својим варијацијама биће представљена у посебном делу који следи.

ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ СТАНОВАЊА УЗ ПОДРШКУ И ПОДРШКЕ У ОСАМОСТАЉИВАЊУ

У Краљеву програме подршке развијају Центар за породични смештај и усвојење Крагујевац и СОС Дечије село Краљево. Пројектне активности за своје кориснике развијају у сарадњи и партнерству са другим заинтересованим институцијама: Национална служба за запошљавање, привредни сектор, Центри за социјални рад, канцеларије за младе и удружења. У фокусу имају унапређење животних вештина младих и психолошко оснаживање, као и обезбеђивање прилика да се млади стручно оспособљавају кроз стручну праксу, додатне едукације, обучавање за нова занимања, обезбеђивање стручне праксе и сл. Тренутно се при Центру за породични смештај реализује пројекат „Будућност за нас“ који се фокусира на унапређење животних вештина младих и психолошко оснаживање, као и обезбеђивање прилика да се млади стручно оспособљавају кроз стручну праксу, додатне едукације, обучавање за нова занимања и сл. У перспективи се очекује и реализација ИПА пројекта који за циљ има формирање интерсекторске мреже за подршку деци из хранитељских породица. Поред активности на подршци младима у Шумадијском округу, подршка ће се интензивно пружати и младима на смештају у хранитељским породицама у Краљеву.

У оквиру СОС Дечијег села Краљево функционише „Зеједница младих“. Професионална подршка фокусирана је на припрему младих за будући самосталан живот. Такође функционише и програм полу-самосталног живота, што је последња фаза бриге на путу младих људи ка њиховој самосталности.

У **Сремској Каменици** Центар за породични смештај и усвојење у сарадњи са Дечијим селом „Др Милорад Павловић“ пилотира услугу „Подршка при становању“, коју је подржала Европска унија. Ова услуга подразумева припрему двадесет четири корисника за осамостаљивање (дванаест из Дечијег

села, дванаест из хранитељства). Пилот пројекат траје две године и за циљ има успостављање услуге „Подршка при становању“. Процена стручних радника из центара за социјални рад јесте да је најбоље да то буде регионална услуга због тога што на територији АП Војводина постоји велика потреба за смештајем оних који напуштају институционалну заштиту, а немају обезбеђено становање и посао. У оквиру пројекта је рађена анкета која је пружила овакву статистику. Дечије село поседује ресурсе, а десет станова се посебно адаптира и за потребе младих са сметњама у развоју. Услуга подразумева помоћ при осамостаљивању и за ову групу корисника.

Београд (ЦЗОДО)

Бенефицирано становање

Бенефицирано становање је програм који спада у услугу становања уз подршку, као вид постинституционалне подршке. Намењен је младима који излазе из дома, а нису стамбено обезбеђени. Они могу, у случају када то сами желе, да поднесу захтев за коришћење ове услуге након изласка из дома.

Програм бенефицираног становања користи одређене капацитете установе, а простор је адаптиран у стамбени. Млади овде могу да остваре већи број својих потреба самостално: сами спремају оброке, перу веш, организују слободно време, примају посете... Млади који користе овај програм добијају саветодавну подршку ментора, који искључиво ради у том програму.

Све ове услуге доступне су корисницима по бенефицираној цени, а млади сами носе трошкове. Циљ је да у шестомесечном периоду или најдуже годину дана стабилизују посао и приходе и почну да живе потпуно самостално. Поред свега овога, програм има за циљ да помогне младима да стекну вештине самосталног становања и одговорног односа према простору, власнику стана, сустанарима...

Мали породични дом

Програм је био конципиран као мала домска средина са само пет корисника и пет васпитача (по један васпитач у свакој радној смени). Мали породични дом је користио расположив ресурс - кућу у насељу Заклопача, која је у свом

саставу, осим просторија за живот, имала и столарску радионицу, воћњак, башту, винову лозу, ограђен простор за животиње...

Циљеви програма су развој и промоција програма заштите младих у условима мале независне стамбене заједнице породичног типа.

Млади су били одабирани према сопственим афинитетима, на конкурс унутар установе, а процедура и критеријуми су били јасно дефинисани. Програм је био намењен пре свега младима узраста од четрнаест до осамнаест година, а који су у фази пред излазак из установе, који имају одређених тешкоћа у школовању, из различитих разлога, а више су оријентисани на невербалне и нешколске вештине и интересовања, преферирају ванградску средину, манипулативни рад и сл. Млади су похађали школу, најчешће за практична занатска занимања, а одмах након завршетка школе се запошљавали и излазили из програма.

Ова заједница била је опремљена алатом за столарску радионицу, пластеником, а рад са младима је додатно обogaћен ангажовањем различитих тренера практичних животних вештина (столар, пољопривредни техничар, информатичар). Млади су овде учили да праве пластеник и гаје поврће, да производе различите производе од дрвета, да раде на компјутеру, напишу свој CV и сл. Уз њих су по истим програмима учили и поливалентни радници (васпитачи), који су након тога додатно оспособљени да раде са младима.

Програм „Мали породични дом“ не функционише од септембра 2010. године због недостатка финансијске подршке.

Фонд за будућност

Ово је програм подршке запошљавању младих, који су одрасли као деца без родитељског старања, узраста два завршна разреда средње школе. Настао је 2006. године у сарадњи установе са компанијом *Делта Холдинс*. Реализацији програма се прикључила компанија *Милшиед*, која такође стипендира децу и нуди им могућност запослења. Тренутно, вођење овог програма је преузео *Делта хуманитарни фонд*.

Програм је изузетно значајан за младе особе одрасле у домовима, јер им отвара могућност да се добро припреме за самосталан живот после дома. Циљ програма је мотивисање деце на смештају у дому за професионално напредовање и

достизање могућности својих вршњака одраслих у породици, како би имали веће шансе да се запосле и задрже посао, а тиме себи и својој будућој породици обезбеде стабилан извор прихода, који ће им бити један од ослонаца у самосталном животу. Млади улазе у програм по интерном конкурс у оквиру установе, а конкурс се расписује сваког полугодишта. Програм предвиђа: месечно стипендирање до краја средње школе, пословну обуку и могућност запошљавања у компанији *Делџа Холдин*. Програм обухвата радионице, а млади имају прилику да се на лицу места упознају са радом у појединим организационим јединицама *Делџа Холдин* компаније. Током лета и зиме организују се кампови на којима млади квалитетно проводе слободно време и развијају своје способности сарадње. Обавеза младих је да редовно похађају наставу у школи, да положи разред, да учествују у предвиђеним активностима програма и да буду примерни у понашању. Програм за појединца траје најмање две године и осмишљен је са циљем да се заврши запослењем корисника.

Постоји намера да се програм прошири и на друге средине и да укључи друге компаније.

Школа осамостаљивања

„Школа осамостаљивања” представља базични развојни програм који захтева основни ниво самосталности, а намењен је младима од најранијег адолесценског узраста до оних у завршној фази осамостаљивања.

Новина програма је примена метода и техника које су примерене младима:

- разговори који прате Водич за осамостаљивање,
- помоћ у изради личног плана младе особе,
- припрема и склапање радног споразума и партиципативног плана заштите са младом особом и Центром за социјални рад,
- рад на животној причи („књига живота“),
- технике групног рада: радионице просоцијалних животних вештина по програму „Умеће одрастања“ и радионице практичних животних вештина са младима. Ове радионице су креиране у оквиру пројекта „Компас” и описане су у форми сценарија.

Овакав начин рада постаје саставни део васпитног програма Установе.

ЦЕНТАР ЗА ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ (ЦПСУ)

Центар за породични смештај обезбеђује пружање услуга породичног смештаја деци и младима привремено, односно све до завршетка редовног школовања, до навршене двадесет шесте године живота. Подразумева обезбеђивање неге и заштите, као и свих других неопходних услова за оптималан развој у породичном окружењу. Породични смештај обухвата и припрему за повратак родитељима, други стални животни аранжман и припрему за самосталан живот.

ЦПСУ врши припрему, процену и обуку будућих хранитеља и усвојитеља. Подразумева се пружање подршке хранитељима, односно породицама које пружају услуге породичног смештаја и усвојитељима. ЦПСУ извештава Центар за социјални рад о хранитељима и функционисању породица које пружају услугу породичног смештаја и предлаже мере за отклањање евентуалних пропуста.

ЦПСУ ради на унапређењу система социјалне заштите деце, залаже се за право сваке особе да живи у породичном окружењу и у њему добије целовиту подршку за развој својих потенцијала и отварања потреба. Поседна пажња се поклања популарисању хранитељства и исказивању потреба за хранитељским породицама, посебно због тога што и даље није могуће обезбедити породицу за свако дете, нарочито за децу са сметњама у развоју, поремећајем понашања и децу старијег узраста.

Подршка детету и хранитељској породици представља низ континуираних активности којима се непосредно реагује на констатоване потребе детета и хранитељске породице, а у циљу остваривања задатака из плана заштите детета, јачања компетенција хранитељске породице и остваривања специфичних потреба детета.

Подршка обухвата:

- Услугу саветовања,
- Материјалну подршку,

ПРАВА ЗА СВАКО ДЕТЕ

- Психосоцијалну подршку,
- Едукативне програме за унапређивање компетенција хранитеља за подршку развоју деце,
 - Индивидуалну подршку детету и хранитељској породици и рад на превазилажењу проблема,
 - Координирање социјалне мреже подршке деци и хранитељским породицама,
 - Подстицање и усмеравање развоја клубова хранитеља и деце за самоподршку и
 - Друге видове подршке у складу са потребама детета и хранитељске породице.

ЦПСУ Београд има надлежност за Град Београд, Мачвански и Колубарски округ.

ЦПСУ Крагујевац покрива тридесет три општине у пет управних округа. Центар је формиран за територију Шумадијског, Рашког, Моравичког, Расинског и Златиборског управног округа. За потребе Рашког округа у Краљеву је основана радна јединица, са седиштем у простору Центра за социјални рад.

Када изађу из хранитељских породица, млади су суочени са тешкоћама које имају у стамбеном и материјалном збрињавању, запошљавању... Због тога се посебна пажња поклања креирању и пружању подршке деци у осамостаљивању. ЦПСУ Крагујевац, у партнерству са приватним и цивилним сектором, тренутно реализује пројекат „Будућност за нас“.

ЦПСУ Нови Сад покрива територију Јужнобачког, Сремског и Средњобанатског управног округа.

УСЛУГЕ КОЈУ ПРУЖАЈУ ОРГАНИЗАЦИЈЕ, УДРУЖЕЊА, САВЕЗИ И ДРУГЕ СЛУЖБЕ

КРАЉЕВО

У Граду је раније функционисало чак неколико дневних боравака за особе са сметњама у развоју, али су они пројектно финансирани због чега није обезбеђена одрживост. Тренутно функционише само један дневни боравак за особе са сметњама у развоју, и то само за одрасле. Овај дневни боравак, који се зове „Наша радост“, се финансира пројектно и функционише углавном као Клуб.

Удружење хранитеља „Сунцокрет“ окупља хранитеље са територије Рашког округа и спроводи активности са циљем унапређења личних знања и вештина, као и обезбеђивања подршке, како самом удружењу, тако и деци о којој брину. Ово удружење формално постоји пет година, а неформално више од десет година. До сада нису успевали да обезбеде новчана средства аплицирањем код Града, али спровode активности личним средствима хранитеља, обезбеђивањем услуга волонтера и од донатора. На овај начин „Сунцокрет“ обезбеђује предавања и обуке на теме за које су заинтересовани (поред оних које за њих организује ЦПСУ), али и забавне, културне и релаксирајуће активности за себе и децу на смештају.

Као подршка деци и породицама (биолошким, старатељским или хранитељским), значајне су психолошко-педагошке службе школа коју деца похађају, здравствене установе и службе. У њихов састав улазе поливалентне патронаже, педијатријске службе, школски диспанзер, деџа психијатрија и неурологија, логопед итд.

Интерресорна комисија својим проценама и предлозима пружа додатну подршку деци, а предшколска установа у склопу својих капацитета има развојну групу са ангажованим дефектолозима. Школа за специјално образовање „Иво

ПРАВА ЗА СВАКО ДЕТЕ

Лола Рибар“ има сензорну и акустичну собу, за коју је интерресорна комисија установила да је могу користити, не само ученици те школе, већ и сва деца којој је то потребно, уз логопедски третман и, онедавно, продужени боравак за ученике те школе. Значајан ресурс је и Саветовалиште за младе које функционише при Дечијем дому здравља у Краљеву, а у ком су младима на располагању саветовање од стране тима који чине социјални радник, психолог и гинеколог. Развојно саветовалиште при Дечијем дому здравља већ годинама не функционише у пуном саставу, односно нема запосленог дефектолога и место психолога није функционисало у континуитету.

СРЕМСКА КАМЕНИЦА

У оквиру Дечијег села „Др Милорад Павловић“, поред Центра за породични смештај и усвојење који је смештен у две куће, делује и услуга „Породични сарадник“, у једној од кућа. Иако је неколико година уназад УНИЦЕФ инсистирао да ова услуга званично уђе у услуге социјалне заштите, с обзиром на добре резултате у превенирању измештања деце из породица и због праћења деинституционализације, још увек до тога није дошло. Прошле године је 283 корисника на широј територији Новог Сада и неколико суседних општина користило услугу породичних сарадника, тј. стручњака који су саветодавно, терапијски и материјално помагали породице у ризику.

БЕОГРАД

І ПСИХОСОЦИЈАЛНА ПОДРШКА

А. ИНДИВИДУАЛНА ПОДРШКА

Национална дечија линија Србија је услуга телефонског саветовања која свој деци у Србији омогућава да у било ком тренутку добију саветодавну подршку путем бесплатног позива на телефонски број **116111**, ако се нађу у околнос-

тима у којима су им угрожена права, или у било којој другој ситуацији, када осете потребу за разговором са компетентном особом од поверења. Промовисање ове услуге често се обавља у социјалној заштити, јер младима је понекад лакше да разговарају телефоном када их особа са којом разговарају не гледа у очи „испитивачки“ и када их та особа не познаје. Овај вид индивидуалне подршке показао се као потребан свој деци и младима на територији Србије, поготово младима из социјалне заштите који се налазе у унутрашњости Србије, где мрежа цивилног сектора намењена њима није довољно развијена услед социјалне политике у земљи која се односи на смањивање броја младих који бораве у институцијама, а повећање броја младих у хранитељству.

Родитељски телефон (0800007000) је саветодавна телефонска услуга за родитеље, одгајатеље и све друге одрасле који непосредно брину о деци и њиховој добробити. Услуга је креирана са циљем да допринесе освешћивању друштва о значају родитељства базираног на љубави, поверењу и посвећености овој улози, а не само на васпитању, одговорности и контроли. Услуга нуди модел директивног саветовања од стране искусних стручњака у области бриге о деци и породици. Овакво саветовање подразумева разумевање и поштовање саговорника, неосуђивање, активан приступ у разradi теме која је разлог позива саветника, понеку информацију и упућивање.

СОС Дечија села Србија у Обреновцу реализује програм јачања породица који има превентивни смисао. На овај начин се спречава издвајање деце из породица, али се и значајно унапређује квалитет живота и поштовање дечјих права у породицама које су препознате као ризичне. У Земуну и на Новом Београду реализован је пројекат „Оснаживање младих ромских породица“ како би се допринело социјалној инклузији и смањењу сиромаштва Рома.

Центар **„Јаки млади“** намењен је младима од шеснаесте до тридесете године живота који живе на територији града Београда, а који се налазе у процесу осамостаљивања, имају или су имали статус детета без родитељског старања, као и

младима који су укључени у програме подршке породицама у ризику које спроводе СОС Дечија села. Ови млади људи живе у систему социјалне заштите (у домовима или хранитељским породицама), некада су били у систему социјалне заштите, млади су ромске националности или млади који су у ризику или потичу из породица у ризику. Када је реч о младима који се још увек налазе у систему социјалне заштите, програм почиње да се спроводи најмање шест месеци пре него што млада особа изађе из дома. Млади током боравка у систему до двадесет шесте године искористили су бенефиције центара. Искуство говори да на крају нису успели да се осамостале и да им је потребна додатна подршка различитих врста и зато Центар покушава да им помогне. Услуге Центра су јединствене по томе што су усмерене не само на запошљавање, већ и на индивидуално психосоцијално саветовање и оснаживање, које је неопходно због недостатка животних вештина и самопоуздања који карактеришу ову циљну групу. У Центру се са младима ради један на један, услуге пружају саветник за запошљавање и сарадник за оснаживање који су на располагању сваком кориснику. Сваки корисник има свог саветника. Саветник примењује методе стручног социјалног рада: саветовање, мотивисање, усмеравање и друге методе у складу са потребама за оснаживање и осамостаљивање корисника у циљу унапређења запошљивости и/или задржавања запослења. Иако је циљ да млади повећају компетенције за запослење, оно није гарантовано. Са младом особом се прави Индивидуалан развојни план који се односи на пословну сферу, али и на унапређење сопствене животне ситуације на личном и социјалном нивоу. Саветник и сарадник заједно са младом особом одлучују о пакету различитих услуга које корисник може да добије у Центру.

Човекољубље спроводи програм под називом „**Светосавска учионица**“ у овире кога се реализују допунски часови за децу у три дома у Београду, СОС Дечијем селу у Краљеву и Дечијем селу у Сремској Каменици. Циљ овог пројекта је едукативно оснаживање младих од стране волонтера. У овом процесу ствара се посебан однос између волонтера и детета/младе особе, па сам процес учења бива употпуњен подршком у савладавању свакодневних животних изазова.

ГриГ је Центар за социјално-превентивне активности. У оквиру програма, постоји договорено партнерство помагача и младе особе за заједничко савладавање задатака младе особе у школовању, запослењу, становању, остваривању права, побољшању односа са породицом, повећању самопоштовања, вере у себе и друге. Индивидуално менторство представља интензивну подршку један на један. Активности реализују саветници и терапеути едуковани по методологији системске породичне терапије, гешталт психотерапије, трансакционе анализе, РЕБТ итд. Саветодавно усмеравање је саставни део свих активности и представља основу програма рада. У основи свих услуга је саветовање, које је на располагању деци, младима, као и њиховим породицама у ситуацијама кризе или потребе за консултацијама.

Саветодавна подршка младима путем Интернета доступна је у земљи и региону, а реализује се на интерактивном сајту на ком млади путем мејла комуницирају са саветницима у ГриГ-у.

Центар за унапређење друштва развија пилот пројекат, програм „Дружимо се и учимо заједно“, који има за циљ подизање капацитета деце за самосталан живот након смештаја у дому. Циљна група су деца узраста од седам до петнаест година. Програм је базиран на индивидуалној подршци студената хуманистичких наука деци и младима на смештају у установи кроз дружење четири пута месечно. Ова услуга је прошла кроз различите модификације. Полазна основа односи се на рад са децом која се осамостаљују. Ипак, искуство је показало да је много боље радити на подлози, тј. са децом млађег узраста. Деца која су лишена родитељског старања живе у институцијама, бораве у колективу. Њихов живот се умногоме разликује од живота деце у природним породицама. Често се дешава да немају особу у свом животу у коју имају потпуно поверење, а не постоји особа која има могућност да се у потпуности посвети њима. Циљ овог програма је увођење особе која ће дужи временски период бити поред поред њих и која ће моћи да им се посвети. Са једне стране, студенти стичу праксу, стичу радно искуство, имају могућност да се посвете само једном детету, а са друге стране,

дете има некога коме може да се обрати када му је потребно, да види „друго лице живота“ и на тај начин сагледа ствари из другог угла. Индивидуални рад се у пракси показао јако добро. Студенти врше утицај на децу и учествују у процесима који су својствени породици. Проблем мотивације представља највећи изазов. Свако дете, са својим специфичним потребама и жељама, поседује и своје јединствене снаге и потенцијале. Кроз индивидуални рад, корисницима се пружа емотивно оснаживање.

Б. ГРУПНА ПОДРШКА

ГриГ - Клуб за младе по моделу ГриГ је социотерапијски клуб који окупља у групу младе са сличним потребама и циљем. Уз подршку водитеља, млади са групом вршњака са сличним искуствима уче једни од других, развијају социјалне и асертивне вештине, друже се и одрастају у подстицајној средини. Састанци клуба одржавају се једном недељно и имају разноврстан садржај и форму: тематски састанци, едукативне радионице, гост клуба, инклузивне групе и излазак клуба.

Човекољубље, у оквиру програма „Светосавска учионица“, организује групе самоподршке, креативне и едукативне радионице, као и радионице оснаживања и осамостаљивања у Београду. Теме ових радионица креирају се из праксе, тако што волонтери указују на изазове са којима се деца лишена родитељског старања суочавају. На основу тих сазнања се формирају теме радионица које помажу младима да освесте своје потребе, проблеме и суоче се са изазовима. На тај начин, млади се оснажују да промене перспективу и прошире своје видике. Поред тога, деца и младима се омогућава да испоље своје таленте кроз различите пројекте и реализовање креативних радионица, као што су израда предмета од керамике, украсних свећа, накита, израда миришљавих сапуна, итд. На тај начин, они добијају вештине које им, уколико одлуче да се тиме баве, могу представљати додатни извор прихода.

ЦЕПОРА годинама спроводи пројекте намењене адолесцентима и младима који су у фази напуштања социјалне

заштите. Развојно-превентивни центар пружа континуирану развојну подршку деци и младима у домском смештају. Програм обухвата организовање развојних, едукативних, креативних, социјалних и драмских радионица на недељном нивоу, у континуитету, током целе године. Циљ програма је јачање унутрашњих потенцијала деце, подстицање позитивних вршњачких односа и развој веза са заједницом. У оквиру програма, са младима се ради на креирању интерактивних представа, изложби скулптура и фотографија. Са децом ради тим стручњака из области друштвено-хуманистичких наука, а методологија рада се базира на примени превентивних стратегија и примењене драме. Активности се организују у самим домовима, али и у заједници, где се младима без родитељског старања придружују њихови вршњаци из типичне популације.

Центар „Звезда“ пружа услугу алтернативног прелазног смештаја за младе, након напуштања система социјалне заштите, у два стана у Београду и Нишу, обезбеђивање стипендија за школовање и приватних часова за полагање испита. Осим тога, обезбеђује им се гардероба која им је потребна, компјутери, помаже у плаћању екскурзија и матурских вечери, обезбеђују основни услови за живот у кућама у којима живе (зидање бунара, адаптација просторија)... Поред услуге алтернативног прелазног смештаја за младе након напуштања система социјалне заштите, „Звезда“ реализује радионице за младе на тему самосталног живота, прави и спону између младих и партнера, а у становима у којима млади живе реализују се и креативне радионице.

„Центар за постојање позитивних промена – Мрежа“ кроз пројекте „Бирам да се активирам“ и „Преузми иницијативу“ од 2015. године пружа помоћ и подршку у осамостаљивању младима у систему институционалне социјалне заштите. Групне активности су везане за укључивање младих у заједницу, окружење, активно учествовање у осамостаљивању и грађење мреже подршке неопходне за њихово свакодневно функционисање у животу. У циљу повезивања са

младима, посећују се партнерске организације и институције као што су Канцеларија за младе, компанија Кока-кола, Полицијска управа, Општина, Банка Поштанска штедионица, Саветовалиште за младе при Дому здравља, Национална служба за запошљавање, Омладинска задруга... Партнери разговарају са младима на различите теме. Приметно је да су млади несигурни и затворени, ослоњени једни на друге. Важно је да им се покаже на који начин могу да остваре оно што им је потребно, од регулисања личних докумената, преко остваривања здравствене заштите, до ангажовања у Омладинској задрузи или Канцеларији за младе. Поред посета различитим институцијама и организацијама, у договору са појединим младим особама врши се посредовање између више актера у односу млада особа - васпитач у Дому - социјални радник, психолог или руководиоца дома - Центар за социјални рад, а све то како би млада особа прибавила неопходну документацију потребну за регулисање личних докумената. Приметно је да је потребно, поред мотивисања одраслих укључених у претходно наведени однос, мотивисати и младу особу да се покрене и укључи у процес заузимања за себе.

Центар „**Јаки млади**“ најмање двапут месечно организује радионице психосоцијалне подршке. Теме о којима ће бити речи бирају сами млади, а радионице подразумевају њихово активно учешће. Приметна је потреба за разговором и пружањем подршке кроз радионичарско-психосоцијални рад, не само младима који су и даље у систему социјалне заштите, већ и младима који су одавно напустили социјалну заштиту. Периодично се реализују креативне радионице у оквиру којих млади могу исказати своје потенцијале.

„**ФИЦЕ Србија**“ – „Књига живота“, која је у поступку акредитације, односи се на групни рад са младима (од седме до осамнаесте године) и оних који раде са младима. У групи је најчешће до пет особа. Учесници добијају практичне методе различитих теоријских оквира, уз холистички приступ. Најзаступљенија је примена у раду са младима који су у фази напуштања социјалне заштите. На радионицама „Књига живо-

та“ ради се на себи и врши реконструкција своје прошлости, тако да учесници проналазе своје позитивне снаге, одлике, црте личности, а негативне карактеристике су остављене по страни. На тај начин се развија резилентност младе особе у будућности. Организују се кампови за младе на којима млади са различитих простора размењују своја искуства, друже се, повезују се и уче унапређивањем својих знања и искуства. „ФИЦЕ Србија“ заједно са организацијом „У кругу породице“, која је под њеним окриљем, организује „Породичну конференцију“. Осим што је намењена породици, она се организује и као подршка породици, било да дете не живи у породици, живи у породици, али прети измештање или живи са једним родитељем. Овим видом подршке ојачавају се породице, деца, а јача веза између свих укључених у „Породичну конференцију“. Програм обуке „Мој значајни други“ едукује васпитно, односно техничко особље пружајући им елементарна знања о томе на који начин да се односе према деци и младима у установама у којима раде. У оквиру „Прајд“ програма обучавају се будући хранитељи у циљу побољшања положаја деце и младих.

„**Мој круг**“ је новонастало удружење чији су оснивачи и организациони тим, као и преко 95% чланства, млади из система социјалне заштите или они који су некада били у систему социјалне заштите, али и други млади који су осетили потребу да помогну својим вршњацима у настојању да превазиђу препреке одрастања и осамостаљивања. Вршњачка подршка је веома битна и има потпуно другачији смисао од свих осталих подршки волонтера, сарадника, стручњака.

Подршку овој организацији пружају „ФИЦЕ Србија“ и Фондација СОС Дечија села, Србија. Иницијатори се онажују за све оно што желе да раде. Велики број активности је везан за припрему за осамостаљење младих. Осмислили су свој пакет активности. Обучени су за вођење радионица, тимски рад, рад у паровима. С обзиром да је реч о младој организацији, много се улаже у ојачавање младих укључених у рад удружења.

II ЕКОНОМСКА ПОДРШКА

„Јаки млади“ је каријерни центар за подршку при запошљавању и каријерном развоју младих у ризику. Основна улога Центра је подршка у повећању запошљивости младих из угрожених група. Услуге Центра таргетирају све аспекте осетљивог положаја младих у ризику: недостатак приступа адекватном образовању, недостатак животних вештина и вештина запошљивости, индивидуално и каријерно саветовање, развој вештина запошљивости кроз обуке, преквалификације, обезбеђивање праксе и првог радног искуства у директној сарадњи са послодавцима. Финансијски се помаже постојањем могућности да се младе особе доквалификују и преквалификују похађањем и завршавањем неког од жељених курсева. Основни предуслов укључивања у Центар је да је млада особа завршила најмање основну школу. Пакет обука који пролазе сви корисници Центра укључује обуку вештина тражења посла, повратну информацију о биографији од стране послодаваца и обуку из основа предузетништва. Након сачињавања индивидуалног развојног плана, младима су на располагању следеће услуге: обуке стручног оспособљавања за повећање запошљивости, које обезбеђује Центар, курсеви страног језика, курс рачунара, обука за вожњу, стажирање у виду праксе или обуке на радном месту код послодаваца. Још један начин помоћи младима који заврше курс је могућност обезбеђивања опреме за самостално обављање посла, односно обезбеђивање средстава за рад.

Центар пружа помоћ младима да отворе и региструју мала предузећа. Подразумева се озбиљан рад са младима и озбиљне обуке. Тим је састављен од економиста и особа задужених за психосоцијалну подршку и млади се могу обратити за помоћ у свако доба.

III ЕДУКАТИВНА ПОДРШКА

Човекољубље реализује програм „Светосавска учионица“, који има за циљ помагање у развоју и социјалној интеграцији деце, остваривање бољих услова за учење и ефикасније

укључивање деце у друштвено-културни живот. У оквиру овог програма су ангажовани обучени волонтери „Човекољубља”, студенти факултета Универзитета у Београду, као и дипломирани и незапослени млади људи.

Програм обухвата следеће области развоја:

- помоћ ученицима основних и средњих школа у учењу и савлађивању школског градива,
- утицај на формирање личности детета, подстицање дечјих сазнајних и креативних могућности,
- припрема деце за усвајање основних вредности и правила живота у демократском друштву,
- пружање могућности напредним студентима, младим незапосленим педагозима и социјалним радницима да стекну потребна знања, искуства и вештине у раду са децом,
- подршка и помоћ стручном особљу које ради у државним домовима за децу и младе лишене родитељског старања и
- подизање свести друштва о потребама и проблемима деце лишене родитељског старања и институција које о њима брину.

„Мрежа“ пружа едукативну подршку која подразумева рад са младима и учење неопходних вештина за самостално функционисање. Едукативна подршка није везана за учење, већ се ради на мотивацији, укључивању и упућивању младе особе да самостално прибавља неопходну документацију везану за самосталност. Важно је да млада особа освести своје снаге и потенцијале и буде проактивна у заједници, на шта се често не обраћа пажња, делимично и због тога што се за младе завршавају ствари, уместо да се ради на томе да они узму учешћа. На овај начин покушава се умањити „презаштићеност“ младих, која је понекад присутна у систему социјалне заштите.

„Мој круг“ организује волонтере и сараднике који помажу у учењу и одговарају на едукативне потребе младих који се налазе у систему социјалне заштите. Помоћ у учењу је у складу са визијом организације која гласи: „Свет у коме свака млада особа остварује свој потенцијал и обликује сопствену будућност“.

IV ЗАСТУПАЊЕ, САМОЗАСТУПАЊЕ И ПОВЕЗИВАЊЕ У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

„Мој круг“ је организација која ради на оснаживању младих у препознавању и остваривању свог пуног потенцијала развојем вештина неопходних за почетак самосталног живота и доношење важних животних одлука, као и суочавање са изазовима који их очекују. Једна од важних активности организације је и јавно заговарање, које спроводе сами млади, и њихово укључивање у активно учествовање у локалној заједници и шире у друштву, са циљем побољшања њихове целокупне животне ситуације. У свом наступању „Мој круг“ тежи да утиче на промену слике о младима који су користили или користе услуге социјалне заштите и ради на освешћивању друштва са циљем свеукупног унапређивања безбедности. Организација развија свест о припадности младима, јавно заступа младе, пружа им подршку, промовише здраве животне стилове, пружа вршњачку подршку и усмерава младе ка бољем и квалитетнијем животу. „Мој круг“ развија вештине за почетак самосталног живота, промовише друштвену бригу о деци и младима, промовише ненасилно, родно равноправно, толерантно и отворено друштво. Додатна промоција се врши на активном учешћу младих са циљем њиховог укључивања у процес доношења одлука, промовисање омладинског активизма и неформалног образовања кроз спровођење волонтерских активности, унапређење комуникације између младих у земљи, региону и широм света. Организација има сарадњу и повезана је са организацијама сличне оријентације и другим релевантним институцијама које прате регионалне и глобалне интеграције.

Центар ГРИГ је, након обуке коју је организовала фондација „Траг“, у свој рад уврстио и јавно заступање, како на националном, тако и на локалном нивоу.

Циљ је да се кроз процес јавног заступања придобију доносиоци одлука и да се утиче на њих у циљу измена прописа, процедура, одлука, ради на побољшању разумевања за рањи-

ве групе и начина на који се примењују правила.

Мрежа подршке је ресурс који ГРИГ изграђује у локалној заједници, сачињен споразумно од окупљених послодаваца и организација, пружалаца услуга социјалне заштите, намењен подршци младима из осетљивих друштвених група у процесу осамостаљивања. Мрежа подршке подразумева информације, професионалну праксу, обучавање за поједине послове, прва радна искуства, хонорарне послове, запошљавање, јавно заступање и заговарање интереса младих.

„**Јаки млади**“ последњег четвртка у месецу организују Симулације разговора са послодавцима, које су део основне обуке програма и сви млади укључени у рад Центра дужни су да присуствују. На тај начин врши се сензибилизација пословног сектора за младе у ризику, али и младих за пословни сектор. У сарадњи са различитим институцијама врши се јавно заговарање у циљу измене постојећих закона како би се помогло младима који су у процесу напуштања социјалне заштите. Један од таквих примера је заговарање за доношење мере да сви млади који напуштају социјалну заштиту добију новчану помоћ након престанка услуге домског или породичног смештаја и осамостаљивања, а не само они који нису у радном односу, да се ова мера примењује не само на територији града Београда, већ на територији Србије, итд.

„**ФИЦЕ Србија**“ ради на националном, регионалном и интернационалном нивоу, а има успостављену сарадњу са другим организацијама. На стручним скуповима професионалаца који раде са децом и младима из социјалне заштите увек је један сегмент издвојен и намењен дружењу младих из различитих земаља, њиховом међусобном повезивању, успостављању сарадње у циљу изградње прописа на локалном и глобалном нивоу. Млади учесници ових скупова остају дуже од одраслих у циљу формирања што више организација младих, стварања мреже организација, учешћа на тренинзима и обукама које се односе на вођење активности, јавно заговарање и сличне теме које се тичу младих.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РАЗВИЈАЊЕ НОВИХ УСЛУГА

Прецизним сагледавањем броја и врста услуга социјалне заштите које се пружају на локалним нивоима, констатовано је да постоје развијене услуге потребне деци/младима лишеним родитељског старања, али да, и поред постојећих услуга, постоји значајна корисничка група која има потребе за развојем нових услуга/програма у заједници. Примарна препрека за развој услуге за пружаоце услуга из јавног и цивилног сектора је недостатак финансијских средстава.

КРАЉЕВО

На основу досадашњих сазнања, издваја се потреба за развојем следећих програма и услуга:

1. Услуге смештаја – Предах смештај и Повремени породични смештај;
2. Услуге подршке – Јачање породица у ризику, Медицинска соба, Програм припреме младих за самосталан живот, Превоз особа са инвалидитетом;
3. Дневне услуге у заједници – Дневни боравак за децу/младе са сметњама у развоју и инвалидитетом.

I ПРЕДАХ И ПОВРЕМЕНИ ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ

A. ПРЕДАХ

Повремени и привремени боравак је врста услуге која има за циљ да спречи институционализацију и обезбеди неопходну подршку родитељима како би њихово дете са инвалидитетом остало да живи у својој породици. Ова услуга је веома значајна за територију града Краљева.

Предах смештај је услуга која се пружа деци и младима са сметњама у развоју, узраста од пет до двадесет шест година живота, најдуже четрдесет пет дана у току године, а

услуга може трајати најдуже двадесет дана у континуитету. Корисници могу бити:

- 1) Особе са интелектуалним тешкоћама и аутизмом,
- 2) Особе са вишеструким сметњама у развоју,
- 3) Особе са сензорним инвалидитетом,
- 4) Особе са физичким инвалидитетом.

Предах смештај обезбеђује краткорочну и повремену негу деци и младима са инвалидитетом, унапређује и развија вештине самосталног живота, стварајући могућности за укључивање у заједницу, као и за развијање, очување и унапређење снага породице.

Посебни минимални стандарди за предах смештај дефинишу да у једном објекту може бити смештено највише десет корисника истовремено.

Број стручних радника и сарадника који би требало да буду непосредно ангажовани у раду са корисницима предах смештаја јесте најмање три стручна радника, односно стручна сарадника у дневној смени, у непосредном раду са корисницима. У дневној смени минимално су ангажоване још и три неговатељице. За сваку радионицу се ангажује по један радни инструктор. У ноћној смени је ангажована једна неговатељица по објекту.

Б. ПОВРЕМЕНИ ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ

Повремени породични смештај се пружа искључиво деци са инвалидитетом о којима брину родитељи или се ова деца налазе на хранитељству, јер је њима и њиховим родитељима ова услуга потребна да би проширили спектар свакодневних активности и стицали нова искуства. Осим тога, родитељи на овај начин добијају време за остваривање потреба чланова биолошке породице које могу бити занемарене због окупирања бригом о детету које има неки облик инвалидитета.

Повремени породични смештај се организује у редовним кратким периодима од неколико дана до највише петнаест дана боравка детета у континуитету у породици пружаоца услуге, а у међувремену деца живе у својим биолошким породицама (хранитељским, када су деца на хранитељству).

Пружаоци услуге породичног смештаја деле са биолошким породицама бригу о детету и остварују део потреба детета које оно има за време боравка у породици пружаоца услуге, а у складу са Планом услуга за дете. Након повратка у биолошку породицу, услуга повременог породичног смештаја се може пружити поново. Пружалац ове услуге и биолошки родитељ имају интерактиван однос и међусобно се допуњују у остваривању потреба детета. Биолошки родитељ је добровољно изабрао ову услугу као подршку детету и својој породици и може самостално да донесе одлуку о прекиду услуге. Дете је из биолошке породице измештено одлуком органа старатељства, а у биолошку породицу се враћа одлуком органа старатељства.

Имајући у виду специфичности повременог породичног смештаја, потребно је јасно дефинисати реално остварљиве задатке пружаоца услуге и активности подршке, а у односу на циљ примене овог облика породичног смештаја.

Повремено издвајање детета из породице обезбеђује биолошкој породици предах, а ревитализација породице ће бити успешнија када се планом, уз учешће породице, дефинишу активности усмерене ка том циљу. У плану пружања услуге за дете обавезно је дефинисати колико дана ће дете боравити у породици пружаоца услуге у току месеца, који су то дани и у које време. Такође, у решењу о смештају обавезно је навести број дана повременог боравка у породици пружаоца услуга, како би се обезбедила исплата трошкова ове услуге.

Важно је имати на уму да је потребна већа флексибилност у пружању ове услуге. План услуга треба да предвиди прилагођавање активности потребама детета, односно реакције када дође до промена околности. Појавиће се низ специфичних активности које су карактеристичне за ову услугу: превоз детета и безбедност током доласка, боравка и повратка детета. Дефинисане активности у Плану услуга могу бити детаљније и са индикаторима праћења, како би се обезбедили квалитет услуге и очекивани исходи. Сврха повременог породичног смештаја је побољшање квалитета живота породица које брину о деци са инвалидитетом и одрастање деце

у породичним условима, очување породичних снага и породичне заједнице, као и смањење социјалне изолације ове деце и њихових породица. Садржаји услуге су усмерени на јачање снага детета и рад са њим, док се породици даје слободно време и она наставља да ради на развоју својих снага како би оснажени укупни капацитети породице дали нови квалитет живота кориснику и целокупној породици.

II УСЛУГЕ ПОДРШКЕ

A. УСЛУГА ЈАЧАЊА ПОРОДИЦЕ

Услуга јачања породице осмишљена је тако да пружа подршку искљученим и сиромашним породицама у ризику од издвајања деце, као и породицама које се припремају за повратак детета након периода раздвојености. Циљ услуге је да помогне породицама да подигну родитељске капацитете, створе услове за бригу о деци, да самостално користе подршку социјалне мреже и услуга у заједници и превазилазе кризе.

Ова услуга се пружа породицама које карактеришу сложене потребе и значајан ризик од раздвајања, услед занемаривања, насиља у породици, злостављања и/или ризика од напуштања, а како би се заштитио најбољи интерес детета у породици. У највећем броју случајева, примарни старатељ који добија подршку јесте биолошки родитељ детета.

Иницијатор за примену ове услуге могу бити центри за социјални рад, школа, здравствена установа у ситуацијама када се утврди да се потребе детета не задовољавају на прави начин или да родитељима не успева да се на прави начин брину и заштите своје дете. Постоји могућност да породице саме затраже подршку од пружаоца услуге. Учешће је увек добровољно, без обзира на начин упућивања на услугу.

Први корак је израда иницијалне процене потреба и околности породице. Процена се врши у дому породице, а обавља је саветник (водитељ случаја) за јачања породице. Након тога се израђује План развоја у договору са породицом, а када се процени да ће други пружаоци услуга (центри

за социјални рад, домови здравља и школе) играти активну улогу, са представницима ових установа. План развоја породице се прати и, уколико је то неопходно, ревидира на сваких шест месеци. Фокус рада је на томе да водитељ случаја посећује породицу у дому сваке недеље да би се детектовали и решили додатни изазови и приоритети који се успут јављају. СОС водитељи случаја одржавају редовну комуникацију са социјалним радницима и, онда када је то потребно, подносе извештај о напретку центру за социјални рад. Главна компонента подршке која се пружа и деци и родитељима јесте индивидуално саветовање. Свим породицама се такође пружа подршка кроз заступање у заједници, како би могли да остваре своја права на здравствену и социјалну заштиту, образовање и друге услуге. Саветодавни рад са децом се обавља најмање једном недељно, а осим тога пружа им се материјална помоћ. На основу индивидуалне процене потреба детета, деца добијају и додатну подршку у савладавању школског градива. Саветодавни рад са родитељима има за циљ јачање њихових компетенција за бригу о деци, (разговори о емоцијама које негативно утичу на бригу о деци, подршку у проналажењу и усвајању позитивних модела понашања и комуникације...).

Свеобухватни приступ у раду са децом и родитељима, доследност, поверење, структурисан приступ подршци деце и породицама, као основ ове услуге, су веома значајни за позитиван исход рада са породицама.

Услуга јачања породице даје најбоље резултате када се покрене у раној фази, пре него што ризик постане превелик, али без обзира на околности, представља добар метод за подршку породицама које су у ризику од тога да деца буду издвојена.

Б. УСЛУГА МЕДИЦИНСКА СОБА

Рутински прегледи и лекарске интервенције представљају један од већих изазова и извора анксиозности за децу са развојним сметњама и аутизмом, како због непознатог простора, медицинских инструмената и сензорне стимула-

ције током прегледа, тако и због комуникацијских баријера и несензибилисаног медицинског особља. Управо због тога би за ову категорију деце било веома значајно да се припреме за сусрет са медицинским особљем и различитим врстама прегледа.

Један од начина за постизање ових циљева је Медицинска соба, која представља простор прилагођавања, где деца могу да се привикну на мирисе у амбуланти, да се упознају са медицинским инструментима и да усвоје одређене облике понашања у лекарској ординацији. Да би се са дететом које има развојне сметње/аутизам успоставила комуникација, услов је да се оно осећа сигурним у простору у ком ће се спровести процес њему непознат. Све док је дете усредсређено на страх, комуникација није могућа. Зато су медицинске собе важне јер би допринеле унапређењу здравствене неге деце с развојним тешкоћама/аутизмом.

Корисници би имали прилику да присуствују демонстрационим вежбама, и да се кроз едукативна штампана визуелна упутства и симболе на паноима упознају са правилима понашања у лекарској ординацији.

В. ПРОГРАМ ПРИПРЕМЕ МЛАДИХ ЗА САМОСТАЛНИ ЖИВОТ

На основу искуства у раду са младима који се припремају за излазак из бриге, било из хранитељских породица или других облика бриге, па чак и оних који неко време живе самостално, евидентно је постојање мноштва проблема са којима се сусрећу, а за које нису припремљени. Неки од тих проблема су јак осећај усамљености, потреба да буду подстакнути и подржани („Ти то можеш.“), послови које проналазе су углавном у склопу „сиве економије“, нису упознати с правима радника, као ни правима у социјалној заштити, имају отпор према тражењу помоћи, због недостатка времена и финансија често се не укључују у додатне едукације. Квалитетна припрема младих помаже да се пажња усмери на развој практичних, емоционалних, образовних и интерперсоналних вештина. Свака припрема младе особе треба да иде у

два смера: с једне стране нагласак треба да буде на ономе што млади треба да раде самостално, а с друге стране би требало осигурати особу којој би се дете обратило за помоћ када је потребно. Нужно је младима пружити подршку и охрабрење како би схватили да ослањати се на друге, када постоји потреба и криза, није срамота. Напротив, задржавање односа и веза с особама од којих могу тражити помоћ је вештина која се не сме занемарити. Постојање добро планираног и спроведеног Програма припреме за самосталност младих је веома значајна. Приликом планирања припреме младих за самосталност треба узети у обзир чињеницу да млади који напуштају бригу нису хомогена група, већ се разликују на основу искустава пре бриге, искустава у бризи, као и њиховог етничког порекла. Стога припрема младих не може бити јединствена, већ се мора заснивати на индивидуалним обележјима појединца и околностима у зависности од тога да ли су циљна група:

- млади који се враћају у своју породицу (уз припрему за наставак суочавања с породичним тешкоћама),
- млади који почињу живети самостално уз запошљавање,
- млади који почињу да живе самостално и настављају образовање.

Оно што може променити животе младих и помоћи им у превладавању потешкоћа, или пак унапредити њихову личну снагу и компетенције, јесте лична и професионална подршка коју младе особе треба да добијају након изласка из бриге. Такође је значајна постепена припрема, континуитет и стабилност у односима, као и позитиван приступ едукацији.

Процену потреба и планирање мера и активности треба да спроведу социјални радник, хранитељ/васпитач и млада особа заједно.

- Свака млада особа има План изласка из бриге који је усмерен на најбољи интерес младе особе.
- Планирање изласка из бриге почиње од петнаесте године младе особе.
- Млади људи који изађу из бриге треба да имају приступ јасним и сагласним информацијама.
- Ниво пружене подршке треба да се односи на специфичне потребе младе особе и побољшавање њених животних

исхода.

- Значајни људи, укључујући биолошку породицу, треба да буду укључени у пружање заједничке подршке младој особи.
- Младој особи се пружа подршка да одржава позитивне односе са родитељима, породицом и заједницом из које потиче.

Лични саветник за подршку младој особи учествује и у припреми плана изласка из бриге, повезивању са стручном службом социјалне службе, координира, осигурава спровођење и подузима потребне активности како би осигурао да млада особа искористи доступне услуге и службе.

Менторство као облик индивидуалне подршке младима који напуштају бригу (почетак самосталног живота)

Задатак ментора је саветовање на теме смештаја, животних вештина, финансија, права и могућности, разговори о образовању и запошљавању, као и пружање практичне помоћи код писања молби за посао, а посебно подизање самопоуздање младих особа. Менторство треба да утиче на јачање социјалних вештина кроз упознавање са другима и олакшавање уласка у групу вршњака.

Менторство може бити и од стране младих који су већ изашли из бриге, јер они поседују одређено лично искуство и можда најбоље могу помоћи младима на њиховом путу у „свет одраслих“ и понудити им другачију врсту односа од професионалне подршке.

Врсте менторских програма зависе од индивидуалних потреба младе особе и могу се комбиновати. Тако се нпр. разликује вршњачко менторство и професионално менторство, али у оба случаја, потребно је више особа за стварање „сигурносне мреже“ младих особа.

Добра припремљеност за самосталност младих који су били у било ком облику бриге у великој мери помаже да они лакше превазиђу многобројне изазове који их на овом путу чекају, као и да им омогући бољу укљученост у социјални живот.

Г. ПРЕВОЗ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Како би се олакшала мобилност и учинио једноставнијим живот особама које не могу користити јавни градски превоз, због тога што се крећу помоћу инвалидских колица или су тешко покретне, у Краљеву би било значајно да имају доступан превоз. Зависно од врсте или степена инвалидитета, требало би да постоји барем један или два специјално прилагођена комби возила (минибуса) за превоз ових особа. Потребно је услугом превоза особа са инвалидитетом је дванаест месеци у току године, у одређено доба дана (временски ограничено) и на различитим локацијама.

III ДНЕВНЕ УСЛУГЕ У ЗАЈЕДНИЦИ

А. ДНЕВНИ БОРАВАК ЗА ДЕЦУ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Постојање дневног боравка за децу са инвалидитетом би такође било веома значајно за територију града Краљева. Сврха услуге дневног боравка је у унапређењу квалитета живота корисника у властитој социјалној средини кроз одржање и развијање социјалних, психолошких и физичких функција и вештина, како би се у што већој мери оспособили за самосталан живот. Кроз услугу дневног боравка корисници у организованом окружењу, и уз потребни надзор, остварују развојне потребе, стичу и развијају животне вештине, личну и друштвену одговорност, како би развили самосталност, социјалне, сазнајне и друге важне способности.

Услугом дневног боравка реализује се позитивно и конструктивно искуство боравка изван породице, а члановима породице остаје слободно време за бављење радним и другим активностима.

Услуга дневног боравка се реализује кроз осмишљене програме, у планираним и ограниченим временским периодима.

Циљна група ове услуге су деца и млади са лаким, умереним, тежим и тешким обликом недовољне менталне развијености, деца са телесним инвалидитетом, са сензорним

инвалидитетом, вишеструком ометеношћу, аутизмом. Осим наведене циљне групе, индиректни корисници ове услуге су родитељи и чланови породица, али и шира заједница.

Фокус рада је на дефинисаним активностима:

- развој вештина свакодневног живота и старања о себи - усвајање навика и вештина самосталне бригае о себи које се односе на исхрану, облачење и обување, чување ствари, развој хигијенских навика и чување здравља;
- комуникација - развој социјалне комуникације и међуљудских односа;
- рекреативне и културне активности - присуствовање спортским, уметничким и културним догађајима;
- исхрана - обезбеђена три obroka;
- здравствена заштита - мерење крвног притиска, мерење телесне тежине, подела редовне терапије, елементарне хигијенске навике;
- подршка породицама;
- континуирана едукација запослених за директан рад са корисницима.

Дневни боравак значајно доприноси квалитету живота особа са инвалидитетом и њиховим породицама. Овом услугом се обезбеђује позитивно искуство боравка изван породице, а члановима породице слободно време за бављење радним и другим активностима и останак у природној средини чиме се превенира смештај у установе.

СРЕМСКА КАМЕНИЦА

Дечије село „Др Милорад Павловић“ у Сремској Каменици спровело је испитивање задовољства услугом смештаја деце и младих у Дечијем селу. Имајући, с једне стране, у виду резултате добијене након испитивања задовољства корисника (који су врло позитивни када су у питању смештај, храна, активности у дому, комуникација са особљем), а с друге проблеме с којима се суочавају и деца и запослени, упркос задовољству, очигледно је да постојећи капацитети Установе морају да се прошире.

Изазови са којима се Установа и њени корисници суочавају су следећи:

1. Немотивисаност за похађање наставе и слаби школски резултати

Нова, модернија учионица са дигиталним таблама, рачунарима и телевизорима, уз занимљив едукативни материјал, могла би да побошља мотивисаност деце, али и њихову успешност јер би им школски садржаји били занимљивији, приступачнији и једноставнији за усвајање. „Светосавска учионица“ је у смислу подршке и помоћи у усвајању школског градива, поготово уз особе од поверења, какви су волонтери Човекољубља, врло потребна. Усвајање нових техника учења, као и помоћ школама у изради ИОП-а за децу, уважавајући особености деце, би могла бити значајна помоћ деци, посебно због тога што стручни надзор Човекољубља инсистира на инклузивном укључивању деце у школски систем. Обилазак предузећа и установа, као облик помоћи у одабиру занимања и/или лакше професионалне оријентације, је такође значајан сегмент у оснаживању младих. Укљученост младих у бесплатне курсеве за тражена занимања била би од великог значаја за њихове потенцијале.

2. Вршњачко насиље

Установа је прошла кроз две значајне едукације и један округли сто којим је покушала предупредити и смањити проблем вршњачког насиља. Прва едукација је била *Деце у судском процесу* и обухватила је посебну едукацију за децу, а посебно за особље. Деца су се упознавала са заштитом на коју имају право у случају претрпљеног насиља, али и одговорностима које се подразумевају за чињење прекршаја или кривичних дела, а све с циљем освешћивања последица. Млади су се упознали са начинима на које могу да буду угрожена њихова права и ризицима по њихову безбедност, али и са начинима заштите и различитим ризицима (трговина људима, ризици друштвених мрежа и сл). С друге стране, особље је такође едуковано како да деца избегну додатну стигматизацију кроз продужено суђење или сучељавање са починиоцима насиља, али и како реаговати у ситуацијама вршњачког насиља. Друга едукација је спроведена на тему

рада са децом која показују проблеме у понашању, а акценат је био на КБТ (когнитивно-бихејвијоралним техникама), терапеутским техникама које се користе у раду са овом популацијом. Генерално, истрошен и засићен колектив има потребу за оваквом врстом обуке, посебно на пољу комуникације са овом популацијом. Округли сто је опет имао за циљ окупљање релевантних професионалаца из других система, а у циљу сагледавања учешћа у раду са децом која показују проблеме у понашању. Интерсекторска сарадња је нешто по чему се Дечије село истиче и препознаје као прво међу оваквим установама. Округли сто је поменут као добар пример праксе који треба неговати, а суштина су обуке, посебно оне које за циљ имају укључивање терапијског приступа.

Терапијски приступ би био најбоље задовољен и кроз терапијске, организоване активности, можда најбоље кроз рад (у пластенику, рад на пољопривредним културама и сл.), замишљеним тако да се производи продају, а деца и млади би видели резултате свога рада, односно упознали се са концептом зараде. Оваквим и сличним активностима би се задовољила два најважнија критеријума, а то су смањење набоја који производи насиље, а са друге стране упознавање са социјалним предузетништвом.

3. Неистрајност у спортским и рекреативним садржајима

Искуства показују да материјални ресурси без добре организације нису увек довољни. Кроз пројекат реализован у Дечијем селу, деца су имала могућност да се укључе у спортске активности, курсеве и рекреативне активности, а све на основу опредељења изнетих у анкети у којој су деца пре писања пројекта учествовала. Ни одвожење на тренинге, ни промена спортова није била довољна мотивација. Интересовање је временом опадало, а број оних корисника који је ишао на активности се знатно смањио. Овакве активности су неопходне јер смањују ризик од вишка слободног времена, али је потребан јасан континуитет, као и то да радионице буду занимљиве (прављење накита, поклона који би могли да се продају на фестивалима, којих је све више и на која су ова

деца често позивана). Исто тако, плес и сличне активности су посебно интересантне овој деци (зумба нпр.) и имају терапеутско дејство. У близини Села је и спортска хала, па би посвећен и континуиран приступ тренера могао створити корисну навику код деце која живе у Дечијем селу.

4. Одсуства из Установе, чести одласци у играонице (као последица немотивисаности и непохађање наставе)

Кроз решење првог проблема делимично се решава и проблем одсуства деце јер би се уређењем компјутерског клуба, који је дотрајао, могао предупредити проблем одласка деце у играонице. И све друге организоване, групне или индивидуалне активности, било да су радионичарског типа, излета, спортских активности, посете биоскопима, позориштима и сл, се у одређеној мери спроводе захваљујући ентузијазму запослених у установи, а поред њиховог редовног посла. Потребно је структурисаније, организованије, а пре свега календарски превиђено приступити реализацији.

5. Проблем осамостаљивања младих који напуштају систем социјалне заштите

Проблем осамостаљивања младих је на нивоу оних који напуштају систем социјалне заштите веома комплексан због тога што су ризици велики. Повратак у систем социјалне заштите, везивање за асоцијалне или криминалне групе, немогућност формирања породице или формирање дисфункционалне заједнице су неке од последица за које не постоји системско решење. Установа сарађује са Националном службом за запошљавање, али постоји потреба за инстанцом која би се само тиме бавила. Компаније нуде запослења, али је врло важно да се пре самог момента изласка провере капацитети младих и њихови вољни моменти јер од те процене зависи и успешност осамостаљивања. Учење вештина плаћања рачуна, спремања хране и сличних свакодневних вештина је веома потребно младима (постоји десет области самосталности које проверавају њихову спремност и мерљиве су). За

осамостаљивање младих је такође корисно социјално предузетништво. Установа тренутно реализује пилот пројекат *Подршка сџановању за све*, која за циљ има управо припрему младих за осамостаљивање. Фондација СОС Дечија села Србија развија такве програме и то је пример добре праксе.

БЕОГРАД

Изазови са којима се млади често сусрећу

У оквиру дискусије са стручњацима из области социјалне заштите деце и младих лишених родитељског старања, али и са самим младима који су напустили систем социјалне заштите, у оквиру округлог стола реализованог у Београду, препознати су недостаци и потребе који су усмерени на следеће области социјалне заштите:

- Подршка младима с инвалидитетом,
- Подршка породицама које имају дете са тешкоћама у развоју (физио-третмани, логопед и психосоцијална подршка),
- Превенирање измештаја из породице,
- Праћење индивидуалних потреба деце и младих,
- Ефикаснија припрема за самостални живот,
- Повезивање са широм заједницом,
- Оснаживање родитеља деце која су у домском смештају за реунификацију,
- Праћење младих и након изласка из домова.

Млади људи са инвалидитетом, а посебно са менталним инвалидитетом, су групација која се суочава са највећим изазовима међу овом популацијом. Систем социјалне заштите неретко се одлучује за уписивање деце у специјалне или посебне школе, при чему су дипломе таквих школа деградирани и са њима је тешко наћи посао. Чак и млади који завршавају те школе немају капацитета да раде послове од осам сати дневно. Неопходно би било да се изврши систематичнија категоризација.

Помоћ младима у процесу напуштања институција почиње много раније. Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, као и сви споменути програми, нуде различите садржаје. Ипак, постоји одређени број младих који не могу самостално да функционишу, јер нису способни за то. То је групација која нема довољно капацитета за самосталан живот, те јој је потребно посветити више времена и знатно већу подршку. Кућа у Заклопачи је добар пример оснаживања младих са инвалидитетом. У овом тренутку један број несамосталних младих живи у институцијама. Они нису ни самостални, нити су за породични смештај, што доводи у питање њихов статус. Постоји још један број корисника који су на дугогодишњој терапији / млади са менталним проблемима, за које држава нема решење, а они су и даље у домовима зато што нема решења за њихову стамбену ситуацију. Додатна трауматизација се јавља када се корисници припремају за трајни смештај у неку од установа у Србији, али из различитих разлога дође до отказивања заказаног боравка. Смештај ових младих, подршка при радном оспособљавању и интезивнији рад са њима је нешто што недостаје, а преко је потребно. Такође, ту је један број младих који су делимично лишени радне способности, а потребна им помоћ и подршка различите врсте. Разматрани су различити модели као решење: мале заједнице, дом Сремчица, становање уз подршку. У датом тренутку нема потребних финансија и других ресурса за решавање њиховог статуса.

Када говоримо о младим људима који немају инвалидитет, чак и они који развију потенцијале на висок ниво прескоче неке узрастно-развојне потребе. То су успешни млади људи, али у њима неретко и даље постоји примарна траума. Своје слабе тачке покривају успесима, али много поверења је потребно како би они отворили неко поглавље свога живота. А управо је то оно што је потребно, да би се избегло стварање друге и треће генерације младих у ризику, односно зачараног круга и трансгенерацијског одрастања у институцијама. Потребан је темељан и континуиран рад како би ови млади успели да интегришу и обраде сва своја позитивна искуства.

Велики изазови деце и младих су недовољно добро структурирање времена (нпр. не знају шта значи устати ујутру и отићи на посао), неадекватно коришћење слободног времена, непознавање здравих породичних односа, неадекватно располагање ресурсима (нпр. новчано располагање и располагање средствима, храном).

Оно што систем препознаје као потребу и што је уврстио у своје услуге јесте становање уз подршку. Међутим, постоји проблем неконтинuirаних услуга, углавном услед недостатка финансијских средстава. Млади који немају сметње у развоју имају могућност да живе у државним становима. То је прелазно решење, али у одређеним случајевима није довољна подршка. Подршка коју млади добијају након напуштања институције или хранитељстава подразумева социјално становање две године и новчану помоћ града Београда до годину дана. Млади људи који су били корисници ове услуге препознају да у оквиру тог програма недостаје додатне подршке. Социјални радници у оквиру програма посећују станове и организују састанке са младима. Често се дешава да не затичу младе у стану, нити им се млади одазивају приликом заказивања састанака са њима. Због целокупне животне ситуације, млади имају специфичан однос према социјалним радницама. Младима у ризику је потребан емпатични разговор и људска подршка. Када је осамостаљивање у питању, подршка је из неког разлога оно што млади увек препознају као недостатак. У пракси, приметно је да долази до колизије у разумевању ове услуге између више страна: социјалних радника, младих, послодаваца и цивилног сектора, иако се на сваком скупу везаном за осамостаљење долази до истих или сличних закључака. Проблем представљају људски ресурси у постојећем систему, услед забране запошљавања. Неоспорно је да је свим актерима приоритет помоћи младима да сазру, али увек се поставља питање времена, новца, кадрова, овлашћења. Стога је препознато као неопходно да организације имају комплементарне програме, буду повезане и да заједно заговарају интересе ових циљних група.

Приметан је први корак трансформисања домова у Мале домске заједнице у којима се делом умањују страхови услед осамостаљивања младих и врши припрема за самосталан живот. На овај начин, млади почињу да обављају послове у заједници, који им постају свакодневна обавеза, а нису наметнути, уче се дужностима и обавезама. У свакој заједници оспособљене су кухиње и купатила, како би млади овладали неопходним вештинама за живот. У овим заједницама нема помоћног особља, млади сами воде рачуна о својој хигијени и хигијени животног простора. Џепарац им се исплаћује у целости, да би имали прилике да уче да располажу новцем. Међутим, овим младим људима потребна је додатна индивидуална подршка, која не мора да долази нужно од запослених у систему социјалне заштите. Неопходна им је подршка изван система да би се унапредили, радили на себи, развијали се и осамосталили. Приликом осамостаљења младих, подршка студената, волонтера или сарадника може бити прилично значајна, јер постоји мала разлика у годинама, а таква вршњачка подршка много помаже функционисању младих. Са друге стране, приметно је да постоји потреба за усавршавањем самих помагача из организација цивилног друштва путем тренинга, семинара, едукација и обука, што доприноси јачавању њихових капацитета. Знатан утицај на помоћнике имало би увођење континуиране супервизије, да не би долазило до сагоревања.

Нема довољно података о младима који су напустили социјалну заштиту, а ови су подаци потребни да би се стекла целовита слика. Подаци би требало да буду на једном месту, али таква база података не постоји. Многи од младих се врате у систем из различитих разлога. Пракса је показала да постоји мали број програма или услуга намењених младима који су пре извесног броја година изашли из система, али се нису снашли. Истиче се важност указивања на потребе ових младих, док код неких стручњака постоји бојазан да је то начин да им се продужи социјална заштита, те то може бити фактор који им одмаже у осамостаљењу. Чест је случај из праксе да одређени број младих (о чему не постоје статистички подаци) бива препуштен сам себи, не сналази

се када изађе изван система социјалне заштите, живи у импровизованим условима, лоше води рачуна о хигијени, нема лична документа или чак постају зависни од психоактивних супстанци.

Одређен број младих након изласка из социјалне заштите формира породице. Неретко се дешава да након извесног времена њихове породице постају породице у ризику. Неке самохране мајке са децом уточиште налазе у „Материнском дому“, при ЦЗОДО. Ту могу да бораве одређени период, док се не оснаже и припреме за самосталан живот.

Из свих наведених разлога потребно је обратити више пажње на подршку младима након напуштања система.

Сви млади су већином препознали услуге различитих организација, допада им се идеја дружења са неким ко не ради у социјалној заштити, ко није васпитач, водитељ случаја, итд. Сазнање о постојању услуга није довољно за коришћење истих. Потенцијали услуга се не користе у довољној мери, а управо овај јаз могу пребродити сарадници и волонтери цивилног сектора.

ЗАКЉУЧНЕ ПРЕПОРУКЕ

1. Основати нове организације, мапирати или оснажити и едуковати већ постојеће организације цивилног друштва које би пружале услуге и подршку ван територије Београда, а на основу примера добре праксе.

2. Проналажење модела за подршку особама са менталним инвалидитетом.

3. Проналажење модела за интензивнију подршку младима након напуштања система институционалне социјалне заштите: помоћ при осамостаљењу, запослењу, превенција сиромаштва и бескућништва.

4. Формирање онлајн платформе која би повезивала све актере у заједници, на којој би могле да се поставе планиране активности, едукације за волонтере, сараднике, запослене, вести везане за унапређење положаја младих, размена искустава, али и могућност умрежавања и креирања услуга, програма и пројеката више организација, као подршка циљним групама. Постоји потреба за унапређењем интерсекторске сарадње свих актера (владиног и цивилног сектора), не само ради пружања подршке деци и младима, већ и у циљу доношења смерница за даљи развој сарадње, увиђање недостатака, заједничко наступање и заговарање интереса деце и младих.

О ЧОВЕКОЉУБЉУ

Човекољубље, Добротворна фондација Српске Православне Цркве, од 1991. године спроводи хуманитарне и развојне програме. Човекољубље пружа хуманитарну помоћ људима који су погођени природним катастрофама и конфликтима, избеглицама и интерно расељеним лицима, сиромашнима, рањивима и маргинализованим особама са ограниченим средствима за живот. Човекољубље ради у Србији, Црној Гори и Републици Српској.

Србија:

Београд, Крагујевац, Краљево, Рума, Ниш

Црна Гора:

Подгорица, Беране, Цетиње

Република Српска:

Бања Лука, Добој



ЧОВЕКОЉУБЉЕ
ДОБРОТВОРНА ФОНДАЦИЈА
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Аугуста Цесарца 25, 11040 Београд, Србија

+381 11 36 72 970

beograd@covekoljublje.org

www.covekoljublje.org

Caritas
Austria



ЧОВЕКОЉУБЉЕ
ДОБРОТВОРНА ФОНДАЦИЈА
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ